

ALEXANDRU BĂRCĂCILĂ ȘI REVISTA „ARHIVELE OLTENIEI”

TUDOR RĂȚOI*

Abstract: Alexandru Bărcăcilă (March 31, 1876, Bughea de Sus, Muscel – February 6, 1970, Bucharest) – one of the great personalities of Oltenia, archaeologist, professor and founder of cultural institutions, had close ties with *Arhivele Olteniei* magazine. He created the magazine together with Dr. Ch. Laugier, C.D. Fortunescu, Șt. Ciuceanu and others and supported it during 1922–1943, when it was printed. As a member of its board, he promoted the magazine in Mehedinți, and as a scholar he published numerous articles, studies and reading notes on subjects beyond his specialty – classical archeology and Latinism – but also more recent history documents related to the area where he lived and worked. Many of these concerned: the Romanian revolution of 1821 and its leader, Tudor Vladimirescu, as well his friend, Nicolae Zoican, villages and estates of Mehedinți (e.g., Nadanova, Studina), Roman and Romanian antiquities of Hațeg, funerary and religious monuments of Drobeta, its thermal baths, archeological artifacts from the Iron Gates area, the medieval life in Turnu Severin, the correspondence of Bishop Calinic of Râmnicu, travel notes from Gorj county, the cultural life of Turnu Severin and the intellectual movement Casa Lumini, the biography of I.G. Bibicescu and the library he founded. Also, indirectly, Al. Bărcăcilă made himself present in the *Arhivele Olteniei* magazine through a rich series of reviews of his scientific works, all published by C.D. Fortunescu. In short, Bărcăcilă was given the recognition he deserved by *Arhivele Olteniei* magazine as a true scholar and historian.

Key words: Alexandru Bărcăcilă, *Arhivele Olteniei* magazine, Mehedinți county, Turnu Severin, historiographical work.

Alexandru Bărcăcilă a fost, timp de mai bine de 50 de ani în secolul trecut, unul dintre marile spirite ale Olteniei.

Profesor, arheolog, istoric latinist și ctitor de remarcabile opere culturale severinene, Alexandru Bărcăcilă nu era mehedințean de baștină¹. S-a născut la

---

* Conf. univ., dr. în istorie, arhivist, director al Direcției Județene Mehedinți a Arhivelor Naționale și director general adj. al Arhivelor Naționale, în prezent pensionar; e-mail: tudor.ratoi@gmail.com

¹ Pentru biografie, vezi Alexandru Bărcăcilă, *Corespondență*. Vol. I, Ediție alcătuită de Tudor Rățoi, Editura Hoffman, 2017, pp. 5–13; Ileana Roman, Tudor Rățoi, *Excelențe severinene*, vol. I, Editura Prier, Drobeta-Turnu Severin, 2017, pp. 69–77.

31 martie 1876 în comuna Bughea de Sus, fostul județ Muscel. Clasele primare le-a făcut la Școala Primară de Băieți nr. 1 din Câmpulung-Muscel, străbătând zilnic pe jos, vară și iarnă, platoul Gruului dominat de masivul Ezerului și cu îndepărtate perspective spre Munții Argeșului și Dâmboviței, după cum își amintea cărturarul în 1933, la Semicentenarul Liceului „Traian” din Turnu Severin.

A făcut apoi, ca bursier, „școala de riguroasă disciplină și de prisos de știință”, care a fost Seminarul „Nifon Mitropolitul” din București. Aici i-a avut ca profesori pe Gh. Țițeica, C. Dimitrescu-Iași, C. Georgian, doctor în științe la Sorbona, Anghel Dumitrescu, D. Nitzulescu, dr. în filozofie, Al. Șonțu și alții.

În septembrie 1897 și-a echivalat la Liceul „Matei Basarab” absolvirea cursului complet al studiilor liceale clasice, intenționând să se înscrie la Școala de Poduri și Șosele. La sfatul profesorului său, C. Dimitrescu-Iași, a renunțat în ultimul moment, urmând filologia clasică la Universitatea din București, unde i-a avut ca profesori, între alții, pe D. Ivolceanu, D. Burilleanu și pe Grigore Tocilescu. Împreună cu acesta din urmă a făcut excursii de studii în țară, inclusiv la Drobeta, precum și în Grecia.

Profesor și subdirector câțiva ani la Seminarul „Nifon Mitropolitul”, apoi, din 1906, la Câmpulung, în septembrie 1907 a venit ca profesor secundar la Turnu Severin, gimnaziul din orașul natal fiind în desființare. Mutat în reședința Mehedinților, s-a fixat aici și va deschide seria de mari înfăptuiri științifice și culturale în cunoașterea istoriei orașului și a regiunii adiacente.

Din 1910, a predat limbile română, latină și greacă la Liceul „Traian”, pe care îl va conduce ca director, cu mici întreruperi, în perioada 1922–1938. În această calitate a construit Internatul liceului (astăzi sediul Muzeului Regiunii Porților de Fier), stadionul „Dr. C. Angelescu”, înconjurat de un teren de circa 9 ha, iar în mai 1912 a înființat muzeul amintit.

Ca profesor de română, latină și greacă a dat elevilor o pregătire temeinică și complexă, cultivând valorile umanismului clasic și ale iubirii de neam. Pentru creșterea performanței școlare a organizat și s-a îngrijit de bunul mers al Societății de Lectură, Sporturi și Muzică. Era supranumit de elevi „Leul”. Însă dincolo de aparențele de severitate și glacialitate, el a nutrit față de elevi sentimente de veritabilă comprehensiune și paternitate, îngăduind astfel dezvoltarea personalității fiecăruia, în raport cu înzestrarea naturală și cu starea socială a părinților. Pe elevii săraci îi găzduia gratis în internatul liceului.

Într-un „Cuvânt pentru elevii și profesorii Liceului «Traian» din Turnu Severin”, rostit la 15 august 1967 și în care își dezvăluia crezul pedagogic de o viață, dascălul mărturisea că învățase ce atitudine să aibă față de elevi „de la distinși îndrumători din școala primară și până în Universitate”.

Am învățat – spunea el – „Să nu-i mustru decât cu cuvânt zâmbitor; să-i am chiar colaboratori la cercetările arheologice din Severin, folosindu-mă de hărnicia și de ochiul lor atent la cele ce ieșeau din târnăcop, la Cetatea medievală a Severinului, la castrul Drubeta de lângă ruinele podului lui Traian și din alte părți ale orașului...”

Am conceput cultivarea multiplă a aptitudinilor elevilor, nu numai prin învățământ, dar și prin îndeletniciri manuale în variate ateliere, ca și în plantații, să-și întărească vigoarea prin participarea la sporturi, iar intelectualitatea luând parte la șezători, din al căror program nu lipseau nici producțiile muzicale”.

În 1919, Al. Bărcăcilă a fost printre inițiatorii „Casei Luminei” din Turnu Severin, cu adunări și ședințe în toate duminicile din timpul iernilor și cu participarea elevilor, profesorilor și intelectualilor originari din județ dar și din alte părți ale țării².

Un proiect la care Bărcăcilă a ținut, pe care și l-a asumat și l-a dus la bun sfârșit chiar cu prețul periclitării relațiilor personale cu alți frunțași ai orașului – în speță cu dr. C. Gruescu, fost primar al orașului – a fost cel al Stadionului „Dr. C. Angelescu”. Lansat în octombrie 1919, când Comitetul școlar al Liceului „Traian”, sub semnătura lui Al. Bărcăcilă și a colegului său, C. Lacrițeanu, a făcut o solicitare în acest sens Primăriei orașului, subliniind că educația fizică a tineretului trebuia să fie „una din preocupările cele mai mari ale factorilor care poartă grija și răspunderea unei sănătoase îndrumări a generațiilor tinere”, Consiliul comunal a alocat³, nu fără sincope, terenul necesar, iar stadionul a fost construit treptat încât, în 1933, cu prilejul sărbătorilor din acel an din viața orașului și Liceului „Traian”, a servit din plin la programele realizate, iar în anii următori până la ultimul Război Mondial a găzduit manifestările sportive organizate cu tineretul („strejăresc”) și chiar cu alte formațiuni sportive din oraș.

Anul 1933 a constituit, la rândul său, un moment de referință în viața și activitatea lui Al. Bărcăcilă, prilejuit de îndoitul jubileu al centenarului înființării orașului Turnu Severin și semicentenarului înființării celei mai prestigioase instituții de învățământ de aici, Liceul „Traian”. Cărturarul s-a implicat cu abnegație în pregătirea amândurora, dar cu precădere a semicentenarului instituției pe care o conducea, punând la cale o amplă acțiune ce va cuprinde întâlniri cu marile personalități culturale și științifice formate pe băncile liceului, cu alți fii ai acestuia, publicații, evocări și expoziții de care au răspuns nu numai reprezentanții instituției sărbătorite, ci și cei ai corpului didactic de la celelalte școli, pe care Bărcăcilă i-a solicitat ca președinte al Comitetului școlar județean⁴.

Al. Bărcăcilă „ochise” castrul Drobeta încă din vremea studenției, când făcuse o excursie aici la podul latinității. Poate de aceea s-a și stabilit la Turnu Severin spre a se dedica cercetării vestigiilor istorice – elemente reprezentative ale identității Severinului în țară și în lumea latină. Într-un memoriu din ianuarie 1925 destinat administrației orașului și Ministerelor de Interne, Cultelor și Artelor și Instrucțiunii el sublinia cu tărie că Severinul era cunoscut de lumea civilizată ca depozitar al monumentelor istorice (castrul roman și celelalte vestigii de la piciorul

² Ileana Roman, Tudor Rățoi, *Enciclopedia județului Mehedinți. Dicționar*, Editura Prier, Drobeta-Turnu Severin, 2021, pp. 160–161.

³ *Documente ale municipalității severinene (1916–1920)*. Vol. V. Volum alcătuit de Tudor Rățoi și Nicolae Chipurici, Editura ALMA Craiova, 2009, doc. nr. 328, pp. 334–335.

⁴ Vezi în acest sens, Alexandru Bărcăcilă, *op. cit.*, doc. nr. 248, 249, 251, 273, 274, 275 ș.a.

podului lui Traian), a căror conservare era imperios necesară, dată fiind „însemnătatea lor covârșitoare pentru un trecut care ne este scump” și pentru „prestigiul culturii românești în fața lumii civilizate”. Dacă Severinul avea o poziție privilegiată „la Dunăre, sub Porțile de Fier”, căutând s-o valorifice pentru a-și spori valoarea economică și culturală, valoarea lui istorică era încă una și mai de seamă, doar ea ridicându-l semnificativ „în fața țării și a lumii civilizate”. Era, de aceea, momentul ca, prin jertfe, puține, din partea orașului „și cu mai multe din partea Ministerelor Artelor și Instrucțiunii”, acesta „să-și salveze și să pună frumos în evidență pentru toate lumea valoarea unui trecut” pe care puține alte localități de dimensiunea lui și chiar mai mari îl aveau⁵.

În sensul menționat, pentru Bărcăcilă drumul de la vorbă la faptă n-a fost prea lung. Chiar de la începutul lui 1924, cu ajutorul Comisiunii Monumentelor Istorice, el a obținut ca prin încheierea Comisiei interimare a orașului să se dispună ca toate locurile pe care se afla castrul roman să fie lăsate complet libere, iar eventualele acte de vânzare-cumpărare sau orice alte forme de înstrăinare să fie anulate. În decembrie același an și la intervenția Ministerelor Instrucțiunii Publice, Cultelor și Artelor și de Interne, în calitate de administrator al vestigiilor antice din zona podului lui Traian și „în interesul conservării castrului și celorlalte ruine romane” de aici, Al. Bărcăcilă a convins administrația județului și orașului să aprobe împrejmuirea lor. Un an mai târziu terenurile în cauză au fost măsurate⁶, iar Primăria orașului a cedat gratuit Ministerului Cultelor și Artelor plățile pe care se aflau castrul și alte ruine romane, cum și învecinările libere de construcții și aflate în proprietatea deplină a comunei și nevândute la nimeni, proprietățile particulare din raza viitoarelor lucrări de conservare urmând să fie expropriate pentru cauză de utilitate publică. Ceea ce Al. Bărcăcilă a și obținut ulterior printr-o lege specială.

Toată această operă s-a desfășurat în paralel și concomitent cu cercetările și săpăturile arheologice efectuate de-a lungul unei vieți bogat dăruite în ani și în inițiative, la castrul roman Drobeta, unde a continuat periegezele lui Grigore Tocilescu, la Cetatea Severinului, la Ostrovul Banului, Ostrovul Corbului, Ostrovul Mare și Mănăstirea Coșuștea-Crivelnic.

În parte, săpăturile și cercetările de la castru au avut loc în contextul construirii Internatului Liceului „Traian”, la jumătatea anilor '20 ai secolului trecut. Pe măsură ce noua construcție câștiga pe verticală, Bărcăcilă, împreună cu elevii și cu alți colegi profesori de la liceu, au reușit să decoperteze cea mai mare parte a zidurilor, să le recondiționeze și să amenajeze parcul arheologic – în fapt, „rezervația arheologică „Drobeta”, din jurul Internatului. Pe parcurs, neplăcerile nu l-au ocolit. La un moment dat, a fost reclamat de unul dintre foștii săi elevi, Grigore Florescu, ajuns între timp asistent la Universitatea bucureșteană, pentru folosirea excesivă și necontrolată a copiilor la săpături, ceea ce ar fi predispus la

⁵ *Documente ale municipalității severinene (1925–1927)*. Vol. VII. Volum alcătuit de Tudor Rățoi, Editura ALMA Craiova, 2012, pp. 43–45.

⁶ *Ibidem*, doc. nr. 81 (pp. 130–132), 84 (pp. 135–136), 85 (pp. 137–138).

deranjarea stratigrafiei siturilor arheologice, dar în dosar a contat prestigiul lui Bărcăcilă în fața lui N. Iorga, președintele Comisiunii Monumentelor Istorice, marele istoric solicitând și punctul de vedere al celui reclamat⁷. Ulterior, Bărcăcilă a devenit membru al Comisiunii Monumentelor Istorice, calitate ce-i va întări probitatea profesională extinsă și în celelalte zone ale județului de interes arheologic. În alte două situații, Bărcăcilă a avut de luptat chiar cu autoritatea locală, la trasarea, pentru protecția ruinelor bisericii Mitropoliei Severinului, a aleii teilor din prelungirea străzii Independenței, neaprobată de primărie, ca și în cazul celor întâmplare la descoperirea termelor romane când, în loc să-l ajute să-și definitiveze cercetarea, primăria a dispus „cu forță publică, prin poliție” oprirea lucrărilor „și să se are cu autotractorul peste aceste monumente”, forțându-l pe Bărcăcilă să ceară ajutorul Comisiunii Monumentelor Istorice, prefecturii județului și chiar al Parchetului⁸.

În 1934, profesorul arheolog Al. Bărcăcilă a fost distins cu premiul „Vasile Pârvan” al Academiei Române pentru lucrarea *Drubeta. Azi Turnu Severin*. În 1936 a descoperit mult căutatele terme ale Drobetei romane, pe care le-ar fi dorit restaurate și apărate de un acoperiș, însă, deși făcuse preparativele necesare în acest sens, nu a mai apucat să-l ridice din cauza declanșării celui de-Al Doilea Război Mondial. Ulterior, deasupra termelor a dezvelit un cimitir medieval pe care l-a organizat într-un osuar și, pentru cele de cuviință, pe locul respectiv a ridicat o cruce având încrustate o inscripție și simboluri creștine⁹.

Spre sfârșitul vieții, bolnav fiind, s-a retras în București, unde a murit la 6 februarie 1970, însă conform propriei dorințe, a fost adus și înmormântat în cimitirul ortodox din Turnu Severin. În 1966, primise titlul de Profesor Emerit, iar la 27 mai același an, Academia Română îl sărbătorise solemn cu ocazia împlinirii venerabilei vârste de 90 de ani.

În bibliografia lui de autor, figurează titluri precum: *Antiquités pré-et protohistoriques des environs de Turnu Severin I* (1924), *Drubeta, azi Turnu Severin. Așezare dacică. Podul lui Traian. Castrul și orașul roman. Cu 75 figuri și planul castrului* (1932), *Aurul Ardealului în prada avarică a lui Carol cel Mare; Băile Herculane în epoca romană* (1932), *Noi monumente funerare din Drobeta* (1932), *Turnu Severin, trei veacuri de viață medievală* (1933), *Monumentele religioase ale Drobetei* (1934), *Cetatea Severinului* (1937), *Une ville Daco-Romaine, Drubeta* (1938), *Dacia de la Dunăre, din anele franceze din sec. IX; Monede de la Cetatea medievală a Severinului* (1957), *Dacia și Dania în istoriografia și cartografia medievală* (1959) etc.

⁷ Alexandru Bărcăcilă, *op. cit.*, doc. nr. 252, pp. 241–243.

⁸ *Ibidem*, doc. nr. 371 (pp. 340–341), 375 (pp. 344–346), 380–383 (pp. 349–352), 394 (pp. 359–361), 399 (p. 366), 406 (p. 371) etc.

⁹ Tudor Rățoi, *Descoperirea cimitirului medieval de la Severin și ridicarea monumentului creștin întru amintirea acestuia*, în vol. *Lucrările Simpozionului Național „Cetatea Medievală a Severinului – important centru militar, comercial și spiritual Țării Românești”* 19–21 noiembrie 2019. Editor Ion Stângă, Editura MJM, Craiova, 2019, pp. 161–176.

Unul dintre capitolele importante ale operei științifice și culturale a lui Alexandru Bărcăcilă s-a constituit în jurul strănselor lui legături cu revista „Arhivele Olteniei”. Alături de dr. Ch. Laugier, C.D. Fortunescu, Șt. Ciuceanu și alții el a figurat printre cei care au dat naștere revistei și a rămas alături de aceasta în întreaga ei perioadă de apariție, dintre anii 1922 și 1943. Ca membru al comitetului său de conducere, el s-a îngrijit de difuzarea revistei în părțile Mehedințiului, iar ca om de știință a publicat numeroase articole, studii, informări și note de lectură, circumscrise nu numai specialității în care s-a consacrat – arheologia clasică și latinitatea – dar și documente interesând epoci mai noi ale istoriei naționale, majoritatea legate de zona în care a trăit și și-a desfășurat activitatea.

În legătură cu difuzarea revistei în Mehedinți a întreținut o corespondență relativ bogată îndeosebi cu C.D., Fortunescu, cel care i-a scris în numeroase rânduri să se îngrijească nu numai ca revista să ajungă la cei interesați, ci și de achitarea costului acesteia, obligație de care nu puțini obișnuiau să întârzie să se achite. Nu erau uitate greutățile redacționale și chiar familiale, colaborarea în alte acțiuni culturale (conferințele susținute reciproc la Casa Luminei din Turnu Severin, respectiv, „Prietenii Științei” din Craiova), probleme apărute la publicarea unor texte trimise de Bărcăcilă, cum nici raporturile cu alți truditori olteni pe teren științific și cultural (C.S. Nicolăescu-Plopșor, Dumitru Berciu ș.a.)¹⁰.

Cât privește prezența lui Bărcăcilă în paginile revistei, aceasta a fost pe cât de bogată, pe atât de diversă.

Cronologic vorbind, cărturarul severinean a publicat pentru prima dată în „Arhivele Olteniei” în chiar primul număr al revistei, din ianuarie 1922. Cu acest prilej, el a făcut cunoscute 9 documente referitoare la contextul revoluției din 1821. 8 dintre aceste documente (datate la 1814 aprilie 27, 1814 mai 19, 1814 iunie 8, 1814 august 31, 1816 septembrie 12 și 1816 decembrie 3) erau scrisori de afaceri (amaneturi, vite cumpărate, unt, seu, porumb, vânzări de pruni, datorii de bani) ale lui Nicolae Zoican, tovarășul de idei și de fapte al lui Tudor Vladimirescu cu diferiți (un anume Chiticeanu, Dinu Buligan din Vidimirești, Dumitru Vătau, Nicolae Ciobanu, Ion Florescu, Ion Cernățanu ș.a.) și una singură (cea din 1820 decembrie 13) provenea de la Teodor, care îi scria lui Zoican despre cumpărarea unor capre și a 1000 de vite, de la Corzi, unde trebuia să meargă personal să le caute cu grijă, animale pe care să le plătească lui căprar Mihăilă și căprar Dumitru, dar să le caute, nu să se dea lenii, ca în alte dăți¹¹.

În anul următor, 1923, în numărul 2, profesorul severinean a revenit cu încă 5 documente referitoare la aceeași epocă, de această dată numai scrisori de la Tudor, datate la 1812 mai 23 (prin care slugerul îi cerea lui kir Nicolae Zoican să-l informeze cât se poate de bine, cu câte parale ocaua și dacă a primit sau nu toți banii); 1814 martie 1 (prin care îl poftea pe Zoican să vină la Roșava la kir Răducanu, ca

¹⁰ Vezi scrisorile din 9 octombrie 1923, 22 iunie 1924, 15 aprilie 1932, 21 și 30 octombrie 1934 ș.a. (Alexandru Bărcăcilă, *op. cit.*, pp. 86, 89–90, 224–225, 280–284).

¹¹ Alexandru Bărcăcilă în „Arhivele Olteniei”, an I, nr. 1, ianuarie 1922, pp. 63–65.

să primească bani, să strângă capre și alte vite, slugerul aflându-se departe; îl invita să facă vite multe, promițându-i că erau ale lui, ale lui Zoican); 1815 ianuarie 14 (prin care îl informa pe Zoican că din cei 3000 de taleri pe care îi avea de primit, urma să primească doar 1600 de la dumnealui kir Răducanu, pentru restul să îngăduie o amânare. Vladimirescu ar fi dorit să-l întâlnească pe Zoican să vorbească câte ceva, rugându-l ca atunci când va avea vreme să se întâlnească și *sunt al dumatle*); 1819 octombrie 27 (prin care Teodor îi spunea lui Zoican că a primit cele 27 oca de seu trimise și ruga să-i mai trimită încă 30 oca, pe care promitea să le plătească și pentru care i se îndatora lui Zoican); și 1816 martie 8 (prin care Teodor îl asigura pe Zoican că va primi bani de la boier Ghiță Opran să cumpere vite, dar să umble prin sate și târguri și să cumpere vite bune, nu „buclucuri”, cum avea obiceiul, și să nu dea bani prin mâini străine, că era și viață și era și moarte)¹².

Tot în anul 1923, în numerele 7 și 8, Alexandru Bărcăcilă a oferit tiparului un articol de mare întindere *Însemnări din Țara Hațegului, Antichități romane și românești*¹³, urmare a unei călătorii pe care o făcuse în această nouă provincie a țării. Atenția lui a fost reținută în primul rând de cetatea Grădiștea, pe care o prezenta cu plan și cu referințe la Teohari Antonescu și G. Barițiu, stăruind asupra monumentelor descoperite în aria sa, unele însușite de persoane fizice din zonă, altele aflate la Muzeul din Deva. Bărcăcilă se întreba dacă, din nevoi de protecție a artefactelor, sătenii împrăștiți chiar peste ruinele acesteia nu puteau primi pământ în altă parte. Autorul a fost impresionat de drumul roman, troianul, și de băile romane. A trecut ulterior pe la biserica din Densuș de care mărturisea că s-a apropiat cu sfială; pe stâlpii bisericii se păstrasera relativ bine trei inscripții romane, pe care latinistul le publica, fără a uita legenda că biserica ar fi fost un mausoleu păgân; erau însă și alte elemente romane, precum și pictură interioară, la catapeteasmă și altar, și un fragment de inscripție datând din 1789, semnat popa Simeon zugrav. Bărcăcilă recunoștea că se despărțise de biserică cu un puternic sentiment de neputință în a o descifra; înțelesese doar că aici, din strămoși, era prezentă credința oamenilor, una incontestabilă și încărcată cu o funcție de apărare a celor ce o purtau. Mai departe, călătorul a fost atras de biserica din Ostrovu Mare, situată la 3 km sud de gara Cârnești, și ea cu multe artefacte romane, apoi de Cetatea Colțului, asupra căreia se apleca pornind de la Teoharie Antonescu, care o considera dacică. Bărcăcilă îi da descrierea și planul, tehnica de construcție, însă nu credea că aceasta era un monument dacic, ci unul peste care *a domnit un stăpân medieval al Văii Hațegului, apărându-se pe sine și, împreună cu iobagii români, țara*. Pe lângă cetate, Bărcăcilă stăruia și asupra mănăstirii acesteia, remarcându-i frumoasa pictură în tradiție bizantină, cu *Scene din viața Domnului Hristos*, apoi o *Sf. Troiță* și un *admirabil cap în medalion al Domnului Hristos*. Potrivit unei

¹² Idem, „Arhivele Olteniei” an II, nr. 5, ianuarie–februarie, 1923, pp. 27–28.

¹³ Idem, în „Arhivele Olteniei” an II, nr. 7, mai–iunie 1923, pp. 179–195 și nr. 8, iulie–august 1923, pp. 270–284.

inscripții, în altar fuseseră zugrăviți *Sf. Grigorie, Sf. Vasile și Sf. Ioan Zlatoustu*. Când scria Bărcăcilă, mănăstirea căzuse în ruină. În continuare, călătorul s-a oprit la biserica din satul Râul de Mori – fief al familiei Kendeffy, și ea pustiiă. Această familie fusese un adversar implacabil al bisericilor românești. Ca dovadă, înainte de 1700, ea transformase biserica românească din Sântămăria Orlea în biserică calvină. Aici încă se mai păstrau două straturi de pictură bizantină, unul dintre sfinții pictați fiind evanghelistul Matei. La fel se întâmplase și la Hațeg, unde biserica de aici fusese cedată calvinilor, în locul ei românii construind una modestă din lemn. La fel în Clopotiva. Bărcăcilă a fost impresionat în mod special de mănăstirea Prislopul Silvașului, al cărei prim ctitor a fost Sf. Nicodim, cum spunea și cronică din secolul al XVIII-lea, *Plângerea Sf. Mănăstiri a Silvașului din eparhia Hațegului*. În memoria contemporanilor amintirea Sfântului Nicodim dispăruse. Era prezentă, în schimb, cea a Zamfirei, fiica lui Moise vv. (1529–1530), tăiat în lupta de la Viișoara de urmașul lui, Vlad VII (Vlad Înecatul, 1530–1532). Zamfira ar fi fost chiar ctitorița bisericii din Densuș. Zamfira era înmormântată la Prislop, murind la 2 martie 1580. Pe mormânt, Bărcăcilă identifica două inscripții în limba latină, dar un interes particular i s-a profilat în jurul figurii Sf. Ioan de la Prislop, egumen al mănăstirii, hirotonit în Țara Românească și numit episcop în părțile sudice ale Ardealului (la 20 martie 1585), după care a devenit cel dintâi episcop de Bălgrad, în timpul lui Mihai Viteazul și primul arhipăstor canonic al românilor de peste munți (N. Iorga), pentru ca după Mihai Viteazul numele lui să se piardă.

În anii următori, Bărcăcilă a fost prezent în paginile revistei craiovene cu texte cu caracter informativ despre manifestările și evenimentele culturale semnificative din reședința Mehedinților. În 1923, de pildă, a scris cu privire la activitatea Bibliotecii din Turnu Severin¹⁴, care tocmai primise donația fostului guvernator al Băncii Naționale a României, I.G. Bibicescu, a cărui personalitate va fi evocată în anul următor, la trecerea acestuia la cele veșnice¹⁵. Tot în 1924, a revenit cu note de călătorie similare celor din Țara Hațegului, de această dată oferind *Însemnări de drum din Gorj: Polovraci-Bengești-Cărbunești*, cu o descriere istorico-geografică a județului, pigmentată cu referiri la bisericile mai importante de pe traseul urmat și două fotografii de interioare de biserică, Bărcăcilă fiind membru al Comisiunii Monumentelor Istorice și pentru județul Gorj¹⁶. Cititorii „Arhivelor Olteniei” au fost, de asemenea, informați despre *Activitatea Cercului franco-român*¹⁷, *Viața culturală în Turnu Severin* (prin notele despre activitatea Casei Lumini și a revistei „Datina”, construcțiile școlare în județ și în oraș și conservarea ruinelor castrului roman)¹⁸ și despre *Construcțiile de așezăminte culturale* (cu referiri la Teatrul din Turnu Severin, care era în construcție și urma să

¹⁴ Idem, în „Arhivele Olteniei” an II, nr. 5, ianuarie–februarie 1923, p. 63.

¹⁵ Idem, în „Arhivele Olteniei”, an III, nr. 15, septembrie–octombrie, 1924, pp. 421–426.

¹⁶ Idem, în „Arhivele Olteniei”, an III, nr. 16, noiembrie–decembrie 1924, pp. 467–477.

¹⁷ Idem, în „Arhivele Olteniei”, an II, nr. 5, ianuarie–februarie 1923, pp. 62–63; an III, nr. 11, ianuarie–februarie 1924, p. 45.

¹⁸ Idem, an IV, nr. 18–19, martie–iunie 1925, pp. 230–235.

fie terminat și inaugurat la sfârșitul anului, două școli normale, Internatul Liceului Traian și Stadionul Angelescu)¹⁹. În fine, încă din anul 1922, Bărcăcilă a deschis seria știrilor cu privire la *Conferințele Casei Luminii* (în mai multe numere din anii 1922–1924, 1928, 1930 și 1934, pe care le va încununa în anul 1934 cu o carte publicată cu sprijinul elevului său, dr. Victor Gomoiu)²⁰.

Cele mai semnificative colaborări ale lui Alexandru Bărcăcilă la „Arhivele Olteniei” au avut loc în anii '30 ai secolului trecut. Astfel, în anul 1932 acesta a publicat un foarte interesant studiu intitulat *Noi monumente funerare din Drubeta cu însemnarea descoperirilor anterioare*²¹, în care autorul pornea de la menționarea monumentelor găsite anterior în orașul de la podul lui Traian, cu precizarea locurilor respective. În plus, Bărcăcilă publica două monumente funerare, *Grata Vitalis* și *Laudice Syrae*, descoperite în curtea Ocolului silvic de peste Ogașul Tăbăcarilor, deci în partea de est a orașului Turnu Severin, în stânga șoselei spre Craiova și datate în timpul lui Antoninus Pius. La acestea, adăuga patru morminte (sarcofage), zidite din cărămidă, descoperite în Parcul Rozelor, al căror inventar era descris amănunțit. Alte morminte similare fuseseră identificate la Abatorul comunal (cel din partea de Răsărit, lângă Ogașul Tăbăcarilor), altele în apropierea Cimitirului Eroilor și a Castelului de Apă, la extremitatea de Vest a curții Șantierului Naval, pe bulevardul Carol I – colț cu strada Rahovei și pe strada Decebal nr. 60. În fine, erau prezentate monumente figurate, șapte provenind din descoperirile lui Grigore Tocilescu la castrul Drobeta, altul provenind din zidul bisericii din satul Malovăț, altul donat Muzeului Porților de Fier de către N.D. Spineanu (provenind tot de la Castrul Drobeta), altul (cap de leu) descoperit chiar de Bărcăcilă în castru în anul 1929 și, de asemenea, marele monument funerar figurat al familiei lui Iulius Herculanus.

În anul următor, 1933, a văzut lumina tiparului studiul *Turnu Severin. Trei veacuri de viață medievală*²², o incursiune în istoria începuturilor vieții medievale la Severin până la căderea cetății sub turci, în 1524, cu referiri la cele două mari structuri cvasistatale de aici, Țara Severinului și Banatul de Severin. Interpretările lui Bărcăcilă sunt azi, în parte, depășite, fiind vorba despre probleme asupra cărora discuțiile continuă și în prezent. Era oarecum exagerată contribuția factorului extern la agregările și evenimentele din această parte de țară (rolul regatului maghiar, mai ales). Stăpânirea regatului maghiar era considerată *o veche bună rânduială*, iar readucerea acestor regiuni sub stăpânire ungurească era de preferat, în opinia autorului, uneia de coloratură bulgară (cazul victoriei banului Laurențiu din 1263 asupra bulgarilor). Se sublinia, în schimb, pe bună dreptate, că Țara și Cetatea Severinului au avut o însemnătate incontestabilă la plămădirea spre

¹⁹ Idem, an III, nr. 11, ianuarie–februarie 1924, pp. 75–76.

²⁰ Vezi Justin Constantinescu, Florea Firan, Tudor Nedelcea, *Arhivele Olteniei, (1922–1943). Bibliografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 179.

²¹ „Arhivele Olteniei”, an XI, nr. 61–62, mai–august 1932, pp. 231–267.

²² Idem, în „Arhivele Olteniei”, an XII, nr. 65–66, ianuarie–aprilie 1933, pp. 15–35.

sfârșitul secolului al XIII-lea a statului medieval românesc de la sud de Carpați. Bărcăcilă considera însă că Basarab cobora, prin Tihomir, din neamul lui Seneslau, ceea ce azi nu mai este acceptat. Articolul este remarcabil prin factologia pusă în pagină și prin frumusețea literară a discursului. Este un product ce nu poate lipsi din bibliografa oricărei abordări a acestei perioade din istoria Severinului.

În anul 1934 Alexandru Bărcăcilă a propus alte două interesante lucrări. Prima, *Monumentele religioase ale Drubetei cu noi descoperiri arheologice*²³, este o abordare ținând spre o sinteză a celor ce se cunoșteau până atunci în legătură cu subiectul menționat, ilustrată cu descoperiri făcute în aria Drobetei antice. Nu toate piesele invocate de autor erau inedite. Cele inedite erau marcate special de autor cu mențiunea *inedit*. Erau avute în vedere atât monumentele circumscrise religiei autohtonilor, cât și cele ale cuceritorilor. Unele piese erau celebre de mult timp (Rhytonul de la Poroina). Erau considerații cu privire la credințele geto-dacilor cu analogii și echivalențele ale zeilor, altor popoare (mai ales din Pantheonul grecesc și roman). Mai târziu și astăzi, multe dintre piesele prezentate de Bărcăcilă au ilustrat și ilustrează încă expoziția permanentă a Muzeului Porților de Fier.

Al doilea material aducea *Noi știri arheologice din regiunea Porților de Fier*²⁴, Bărcăcilă informând asupra unor descoperiri recente dintre care menționa pe cele de la: Cătunele (Glogova) – un dadofor mithriac, o victorie în bronz și monede traiane; pe cele de la Puținei; cele de la locul „la Cazane” (lângă Rogova); castelul de lângă Hinova; alte descoperiri făcute la Ostrovu Mare și Ostrovu Banului (cu cetățuia lui romană, care controla accesul în Porțile de Fier). Vorbea, de asemenea, despre cele ce se profilau tot mai bine la castrul Pontes de pe malul iugoslav. Apoi un relief mithriac descoperit la Tekija și o sculptură a Iunonei, dedicată unui chestor al Diernei. La castrul Drobeta, comparativ cu cele constatate de Tocilescu în 1896–1898, se descoperise sub castrul lui Constantin cel Mare, castrul lui Traian, iar în colțul de sud-vest al castrului fortăreața pe care Bărcăcilă o atribuia lui Justinian, înconjurând turnul numit al Theodoriei. Săpăturile efectuate aici dezvăluiau folosirea turnului și în secolele XIII–XVI, alături de „cetățuia” cu numele Turnul lui Sever din Grădina publică. De asemenea, Bărcăcilă vorbea despre tezaurul medieval de la Gogoșu, conținând o bogată colecție de monede de la Sracimir, țarul de la Vidin, un fragment din legătura unei cărți (Sf. Scriptură), brățări și pandantive de argint, un fragment dintr-o cămașă cu fir de aur, un vas din argint aurit etc.

În fine, în 1938, arheologul severinean aducea la cunoștința lumii științifice o descoperire pe care o făcuse cu câțiva ani mai înainte, termele romane și cimitirul medieval al Severinului, în articolul cu titlul *Les thermes romains de Drubeta*²⁵, dând și descrierea acestora cu planul aferent, precum și a împrejurărilor în care fusese făcută descoperirea.

²³ Idem, în „Arhivele Olteniei”, an XIII, nr. 71–73, ianuarie–iunie, 1934, pp. 69–107.

²⁴ Idem, în „Arhivele Olteniei”, an XIII, nr. 74–76, iulie–decembrie, pp. 349–350.

²⁵ Idem, în „Arhivele Olteniei”, an XVII, nr. 95–96, ianuarie–aprilie 1938, pp. 41–52.

O ultimă prezență a lui Bărcăcilă în paginile „Arhivelor Olteniei” datează din anul 1940, cu *Scrisori de la episcopul Calinic de Râmnic*²⁶, conținând corespondență din anii 1853–1859 a acestui episcop cu Ioan Stoian Grecescu, ctitorul bisericii și spitalului omonime din Turnu Severin. Printre problemele discutate una dintre cele mai însemnate avea ca obiect preocuparea ierarhului pentru reclădirea Episcopiei, arsă în 1847, și pentru reorganizarea tipografiei acesteia.

În mod indirect, Alexandru Bărcăcilă a intrat în atenția redacției revistei și prin recenziile la lucrările sale. Toate aceste recenzii au fost semnate de către C.D. Fortunescu, explicit sau prin pseudonim, astfel: *Cuvântarea lui Al. Bărcăcilă*²⁷ (1922); *Drubeta, azi Turnu Severin*²⁸ (1932); *Băile Herculane în epoca romană și credințele populare de azi*²⁹ (1932); *Cetatea medievală a Severinului. Început de cercetări arheologice*³⁰ (1937); *Une ville daco-romaine: Drubeta*³¹ (1938); *Aurul Ardealului și prada avarică a lui Carol cel Mare*³² (1942).

Este limpede, după cum se constată, că profesorul și cărturarul severinean a cunoscut o notorietate remarcabilă în paginile revistei craiovene, în consens cu anvergura lui de autentic intelectual și istoric.

Bibliografie

- „Arhivele Olteniei”, anii I (1922), II (1923), III (1924), IV (1925), XII (1933), XIII (1934), XVII (1938), XIX (1940).
- Bărcăcilă, Alexandru, *Corespondență*. Vol. I, Ediție alcătuită de Tudor Rățoi, Editura Hoffman, 2017.
- Constantinescu, Justin, Firan, Florea, Nedelcea, Tudor, *Arhivele Olteniei, (1922–1943). Bibliografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- Roman, Ileana, Rățoi, Tudor *Enciclopedia județului Mehedinți. Dicționar*, Editura Prier, Drobeta-Turnu Severin, 2021.
- Roman, Ileana, Rățoi, Tudor, *Excelențe severinene*, vol. I, Editura Prier, Drobeta-Turnu Severin, 2017.
- Rățoi, Tudor, *Descoperirea cimitirului medieval de la Severin și ridicarea monumentului creștin întru amintirea acestuia*, în vol. *Lucrările Simpozionului Național „Cetatea Medievală a Severinului – important centru militar, comercial și spiritual al Țării Românești”* 19–21 noiembrie 2019. Editor Ion Stângă, Editura MJM, Craiova, 2019.
- Documente ale municipalității severinene (1916–1920)*. Vol. V. Volum alcătuit de Tudor Rățoi și Nicolae Chipurici, Editura ALMA Craiova, 2009.
- Documente ale municipalității severinene (1925–1927)*. Vol. VII. Volum alcătuit de Tudor Rățoi, Editura ALMA Craiova, 2012.

²⁶ Idem, în „Arhivele Olteniei”, an XIX, nr. 107–112, ianuarie–decembrie, 1940, pp. 306–308.

²⁷ Vezi Justin Constantinescu, Florea Firan, Tudor Nedelcea, *op. cit.*, pp. 323 și 222.

²⁸ *Ibidem*, pp. 323 și 227.

²⁹ *Ibidem*, pp. 323 și 241.

³⁰ *Ibidem*, pp. 323 și 243.

³¹ *Ibidem*, pp. 323 și 244.

³² *Ibidem*, pp. 323 și 246.

